

Dnešní chrám svatého Mikuláše v Boru je v pořadí již pátou církevní stavbou, které se zde nacházely. První zmínky o kostelu v Boru máme již z roku 1282. Jednalo se o malou stavbu, která byla zřejmě orientována kolmo na osu dnešního chrámu. Podle tehdejší zvyklosti se kostely stavěly podél hlavní komunikace, která vedla ve směru sever – jih. Tak bylo orientováno i sídliště.

Za Bohuslava III. ze Švamberka byl kostelík přestavěn a kolem roku 1361 získal gotický ráz. Ten si ponechal až do roku 1526, kdy byl znovu přebudován. Z této přestavby se nám zachovala věž. Stávala uprostřed hřbitova, které se kolem kostelů zřizovaly.

V roce 1532 vyměnil Jan ze Švamberka katolického faráře za prvního protestantského pastora. Ti pak v Boru vykonávali duchovní správu až do roku 1635.

22. září 1647 postihl celé město požár a nebyl ušetřen ani kostel. V následujících letech se udály tři změny. Pastory v duchovní správě vystřídali kněží českého mužského řádu Křížovníků s červenou hvězdou (O.Cr.), jehož zakladatelem byla sv. Anežka Česká. Borský zámek se stal majetkem a sídlem rodu Götzů a kostel byl po požáru znovu přestavěn. Jeho podobu, jak ji zachytil malíř nástropních fresek současného kostela, můžeme vidět v prvním oblouku klenby nad presbytářem. Tento v pořadí čtvrtý kostel „vydržel“ osmdesát let, než se jeho jižní stěna začala poblíž věže vydouvat do té míry, že hrozilo zřícení celého kostela.

Po období řádových kněží se v roce 1736 farářem stává opět diecézní kněz. P. Josef Schmidt se nesmazatelně vepsal do historie nejen farnosti, ale i celého města. Je znám svou nevšední pořádkumilovností a zálibou v umění. To vše ve spojení s organizačním talentem využívá nejen pro každodenní práci pro farnost, ale především k výstavbě dnešního, tedy pátého kostela v Boru.

Tři roky po jeho nástupu do Boru (1739) stavba začala. K dispozici měl 2000 zlatých a pro dokončení musel během dalších jedenácti let sehnat ještě desetinásobek. Sám píše: chrám byl šťastně dokončen v roce 1750. Tuto událost zaznamenaly latinské chronogramy a obě data pak jsou i v nástrovní malbě nad kněžištěm.

U letopočtu 1739 je uvedeno, že „oddáni svatému biskupu Mikuláši vystavěli toto zbožné dílo kníže a lid“. Knížetem je Karel Tomáš z Löwensteinu. Letopočet připomínající rok 1750 přináší následující informaci: "za válečných dob, přinášejících zmar, byl tento kostel s pomocí Boží stavěn a stojí tu dnes jako posel míru".

Autora projektu neznáme, předpokládané autorství plzeňského stavitele Jakuba Augustona nebylo potvrzeno.

Stavbu chrámu provázely (kromě nedostatku peněz) mnohé komplikace. Jako stavbyvedoucí byl vybrán T. V. Ebner, jehož otec pracoval u Kryštofa Dienzenhofera. Ještě v témž roce však stavbyvedoucí umírá a vystřídá ho J. Gerstner. Vojsko tábořící v okolí města zase nebralo ohled na složený stavební materiál, který jednoduše zkonfiskovalo. Stavba však, provázena nesmírným úsilím P. Schmidta, pokračovala dále. Tesařské práce zajišťoval J. Marscha z Boru, okna tehdy vyrobil strážský truhlář A. Friedrich. Dlouho přetrvávala v Boru domněnka, podle níž se nový kostel postavil obezděním starého, který byl pak dodatečně zbořen. Dnes máme nashromážděno mnoho argumentů, které tuto domněnku činí legendou.

Farní kronika uvádí, že chrám byl vysvěcen na svátek svého patrona dne 6. prosince 1749 tachovským děkanem J. M. Kniradlem. Můžeme najít podrobné záznamy o všech pracích i výdajích. Náklady za nástrojní malby však nenajdeme. Důvodem je skromnost faráře Schmidta, který je financoval sám. A tak nám zůstává utajený i autor fresek, i když, pokud bychom mysleli na umělce z okolí, mohli bychom s vysokou pravděpodobností ukázat na freskaře a purkmistra v Plané Václava Samuela Schmidta. Vedle Eliáše Dollhopfa byl v té době jediným malířem v širokém okolí, který byl schopen zvládnout malbu v tak velkých klenebních plochách. Svou podobu možná malíř zanechal na zaslepeném okně jižního kůru. Je ale možné, že postava v okně zobrazuje nemocného M. Pompa, který bydlel v sousedním domě č. 56 a denně oknem sledoval, co se na stavbě děje.

P. Josef Schmidt, otec borského kostela, jak je nazýván, umírá 23. 2. 1777 a je ve svém kostele také pohřben. Místo posledního odpočinku v hrobce vlevo pod presbytářem sdílí spolu se Švamborskými pány Boru, kteří sem byli pochováváni. Náhrobky můžeme datovat od konce 15. století: Bohuslav († 1490), Volf († 1505), Jan († 1533), Bartoloměj († 1560), Jan Erasmus († 1580) a Jan Vilém († 1590).

Další stavební zásah čekal chrám až v roce 1885, kdy byla sakristie zpřístupněna i zvenku. O dva roky později musely být opraveny větší trhliny v klenbě a za další dva roky (1889) pak všechna okna, jejichž rámy vyrobil borský kovářský mistr Wenisch.

Na počátku 20. století se za faráře a pozdějšího biskupa J. Glosauera pokračovalo v opravě kostela. Bohužel neodborný zásah v roce 1904 způsobil zničení převážné části nástropních fresek. Nicméně 20.10. téhož roku byl chrám konsekrován arcibiskupem pražským L. Skrbenským. Ten ho také 24.5. 1916 povýšil na děkanský kostel.

Dělostřelecké granáty a požár poškodily chrám v květnu 1945. Následně pak byla provedena jen provizorní oprava a až koncem šedesátých let minulého století se chrám dočkal nové fasády.

Po příchodu současného vikáře V. Borna do farnosti byl počátkem osmdesátých let za pomoci pasovské Caritas International opraven krov a položena nová střecha, v letech 1991-1992 se opravovala věž. Nástropní fresky se dočkaly své rekonstrukce v roce 1991. V roce 2013 byla instalována restaurovaná kazatelna.